

Ömer Faruk Çolak
İktisat ve Toplum Dergisi Editörü
ofc1962@gmail.com

Kamil Yılmaz
Koç Üniversitesi
kyilmaz@ku.edu.tr

Serdar Sayan
twitter.com/Serdar_Sayan

Kriz Çağı

Editörümüz Ömer Faruk Çolak ve Yayın Kurulu üyemiz Serdar Sayan'ın Yuvarlak Masa Toplantıları'nda bu ayki konuğu Kamil Yılmaz.

► **Ömer Faruk Çolak:** Değerli okurlar, yeni bir Yuvarlak Masa'yla karşınızdayız. Bu ayki konuğumuz Koç Üniversitesi'nden Kamil Yılmaz. Hocam hoş geldiniz.

► **Kamil Yılmaz:** Hoş bulduk Faruk Hocam.

► **Ömer Faruk Çolak:** Bildiğiniz gibi programı sevgili Serdar Sayan'la birlikte yapıyoruz. Serdar'a da hoş geldin diyorum.

► **Serdar Sayan:** Hoş bulduk. Kamil, aslında bizim okurlarımıza çok yabancı değil ama önce bir iki cümleyle kendisini tanıtsın isterse. Bizi okumaya yeni başlayan okurlarımız varsa onlar da tanışınlar.

► **Ömer Faruk Çolak:** Tamam. Sonra da dünyadaki durumu

değerlendirmenizi rica edelim Hocam. Çünkü dünyada hem enflasyon hem faiz oranları yükseliyor, bir taraftan da durgunluk sinyalleri var. Kamil Hocam, söz sizin.

► **Kamil Yılmaz:** Ben kısaca bahsedersen kendimden, 28 yıldır Koç Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde öğretim üyesiyim. Uzmanlık alanlarım uygulamalı ekonometri, makro ekonomi ve uluslararası ticaret. Araştırmalarım özellikle iktisat politikasına yön gösterecek konularda ve uygulamalı çalışma yöntemleri geliştirmek üzerinde yoğunlaşıyor.

Şimdi dünya ekonomisiyle ilgili sorunuza geçtiğim

zaman, isterseniz salgından başlayayım; Sanırım son yıllarda yaşadıklarımızı düşününce benim aklıma "savrulan dünya ekonomisi" tanımlaması geliyor. Gerçekten dünya ekonomisi salgın nedeniyle karşı karşıya kalınan büyük bir durgunluk sonrasında hızlı bir çıkış yakaladı ama bu çıkış da enflasyonda hızlı bir artışa neden oldu.

Covid-19 salgını, yüzyılda bir gerçekleşecek bir olguydu; bireyler ve devletler hazırlıksız yakalandı. Para politikasından sorumlu merkez bankaları kendilerini en hızlı uyarlayan kurumlardı. 2009'daki Küresel Mali Kriz sonrasında miktarsal genişlemeci politika deneyimi

artan merkez bankaları, genişlemeci para politikasına yönelmekte gecikmediler. Salgının başlamasıyla birlikte piyasalara likidite sürdüler ve bilançolarını hızla arttırdılar.

Maliye politikaları tarafında da biraz gecikmeyle de olsa genişlemeci politikalar uygulanmaya başlandı. Sosyal devlet anlayışının bir yansıması olarak, özellikle gelişmiş ülkelerde kamu harcamalarında hızlı bir artış oldu. Amerika'da bu artış biraz gecikmeli oldu, çünkü Trump yönetimi gelir desteği ve mali paket konusunda çok istekli değildi. 2020 sonunda iktidara gelen Biden hızla genişlemeci maliye politikasına yöneldi. 2021 başında doğrudan gelir desteğini de içeren 1,9 trilyon dolarlık bir kamu harcama paketini açıkladı.

Bu arada, salgın sırasında eve kapanan hane halkları bu dönemde önemli ölçüde tasarruflarını arttırdılar. Beklenebileceği gibi aşların devreye girmesiyle birlikte eve kapanmaktan bir an önce kurtulmak isteyen hane halkları harcamalarını hızlı bir şekilde arttırdı. Bir yandan genişlemeci para ve maliye politikaları bir yandan özel tüketim harcamalarındaki artış 2021 yaz ortasından itibaren ABD ve dünya çapında toplam talepteki artışın çok güçlü olmasına yol açtı.

Bu artışın sonucu olarak talep kaynaklı enflasyon baskısı kendisini göstermeye başladı.

Diğer taraftan özellikle Çin'in uyguladığı sıfır vaka politikasının da katkısıyla arz kaynaklı bir enflasyon baskısı da söz konusu. Dünya çapında toplam talepteki hızlı artış dünya çapında emtia fiyatlarının artmasına yol açtı. Diğer taraftan gelişmiş ülkelerde ve özellikle ABD'de ücretler artma eğilimine girdi. Bunların yanı sıra salgının başından bu yana deniz yoluyla konteyner ve diğer taşıma maliyetleri de ciddi boyutta arttı. Birçok sektörde kilit girdi haline gelen çip üretiminde Asya'da yaşanan sıkıntılar da otomotivden elektroniğe birçok sektörü etkiledi. Bütün bunlar üretim maliyetlerinin salgın öncesi duruma göre çok hızlı artmasına ve dolayısıyla arz kaynaklı enflasyon baskısına yol açtı.

Bütün bu olumsuz dinamikler yetmezmiş gibi, bir de Şubat sonunda Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi, özellikle enerji ve tarımsal emtia fiyatlarındaki artışı tetikledi ve küresel boyutta enflasyon baskısını daha da arttırdı. Sonuç olarak, bugün dünya ekonomisinde hem arz hem de talep tarafından beslenen bir enflasyon baskısı söz konusu. Öyle ki, geçen sonbahardan bu yana enflasyondaki artışın geçici olacağını iddia eden belli başlı merkez bankaları bahar aylarından itibaren enflasyondaki artışın kalıcı olabileceğini gördüler. Bunun üzerine merkez bankaları enflasyonu, özellikle talep tarafını kontrol altına alabilmek için politika faizlerini

hızla arttırmaya başladılar ve enflasyon beklentilerini düşürünceye kadar da bu politikaya devam edecekler.

O anlamda merkez bankaları gecikmeli de olsa faiz artışına gitti. Tabii ki şu anda Amerikan Merkez Bankası ciddi eleştiriliyor, Avrupa Merkez Bankası biraz daha az eleştiriliyor. Çünkü Avrupada talepten kaynaklı enflasyon baskısı biraz daha az. Avrupada Amerika'dakine göre talep tarafı o kadar etkili değil, arz tarafı daha güçlü. Amerikan Merkez Bankası Fed, biraz gecikse de bu yolda faizleri gerektiğince güçlü bir şekilde artıracak. Nitekim, Haziran ayındaki toplantısında 75 baz puan arttırmaya devam etti ve bilançosunu da aylık 47,5 milyar dolar daraltmaya başladı. Eylül ayından sonra da bilanço daraltma miktarını 95 milyar dolara kadar çıkaracağını söyledi.

Küresel çapta toplam talebi kontrol altına alırsanız bu arz tarafından kaynaklanan enflasyon baskısının da biraz olsun hafiflemesine yol açacak. Neden? Toplam talep azaldıkça üretim yavaşlayacak, hammadde ve dolayısıyla emtia talebi ve dolayısıyla emtia fiyatları azalacak. Bu da üretim maliyetlerinin kademeli olarak düşmesini sağlayacak. Nitekim Haziran ayında Ukrayna'nın işgaliyle doğrudan bağlantılı olan enerji ve tarımsal emtialar hariç emtia fiyatları Haziran ayında düşme eğilimine girmiş gözüküyor.

Enflasyonla mücadelenin önemi ülkemiz hariç dünya çapında bilinen bir konu. Nitekim, sadece ABD değil, dünyada 70'in üzerinde ülkenin merkez bankaları geçtiğimiz ay faiz artışına gitti. Tabii, belli başlı gelişmiş ülkeler faiz arttırdığı zaman enflasyon sorunu olsun olmasın gelişmekte olan ülkeler de faiz artışına gitmek durumunda kalıyor. Elbette onların çoğunda da yüksek enflasyon sorunu var ancak, sermayenin kaynağı olan gelişmiş ülkeler faiz arttırdığı zaman gelişmekte olan ülkeler de sermayenin çıkış hızını yavaşlatmak için faiz artışına ihtiyaç duyuyorlar.

Sonuçta dünyanın karşı karşıya kaldığı yüksek enflasyonun kontrol altına alınabilmesi için önümüzdeki bir-iki yılda faizlerde yukarı yönlü bir eğilim kaçınılmaz gözüküyor. Bu da son yirmi yılda gördüğümüz hiper küreselleşme döneminin arkasından aslında yeni bir döneme mi giriyoruz sorusunu gündeme getiriyor. Bu soru özellikle Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle Avrupa'nın tekrar girmekte olduğu soğuk savaş ortamında önem kazanıyor. Önümüzdeki on-yirmi yıllık dönemde küresel ticaret ve sermaye akımları açısından son yirmi yılın tam tersi yöne doğru gideceğiz gibi gözüküyor. O anlamda kısa dönemdeki eğilime baktığım zaman dünya ekonomisi yavaşlayacak. IMF ve Dünya Bankası, dünya ekonomisi

için büyüme beklentilerini %3'ün altına düşürdüler. Ancak bu da yeterli olmayabilir mi sorusu var. Yani enflasyon ve durgunluk bir arada (stagflasyon) yaşanabilir mi? Benim beklentim, belki kısa bir dönem de yaşanabileceği. Ama şu da var ki Amerika çok büyük bir ekonomi. Eğer FED sıkı para politikasını güçlü bir şekilde sürdürürken Amerika'da Biden yönetimi genişlemeci maliye politikasından hızlı bir şekilde nötr ya da daraltıcı politikaya doğru geçiş yapabilirse, o zaman toplam talebin baskılanması daha hızlı olabilir. Beklentilerin de devreye girmesiyle emtia fiyatlarında aşağı doğru daha güçlü düşüşler olabilir.

Sıkı para politikasına geçişle birlikte G-7 ülkelerinde borsalar yıl başına göre %20'ye yakın seviyede değer kaybetti. Bu da yetmezmiş gibi, arkasından, Bitcoin'le andığımız kripto varlık değerlerinde çok ciddi düşüşler yaşandı. Bütün bunlar şunu gösteriyor: Küresel Finans Krizi'nden sonra başlayan ve Covid-19 şokunun arkasından daha da güçlendirilen parasal genişleme, dünyada ciddi boyutta likidite bolluğu yarattığı ölçüde eski (borsalar, emtialar vs.) ve yeni (kripto) varlıklara bol keseden yatırım yapılmasına imkân sağladı. Özellikle G7 borsalarının ve kripto varlık fiyatlarının çok yüksek seviyelere çıkmasına neden oldu. Bu varlık piyasalarında köpük yarattı. Şu anda yaşanan faiz

artışları ve kademeli olarak başlayan miktarsal daralma bu piyasalardaki köpüğü alıyor. Daha teknik bir terim kullanacak olursak, genişlemeci para politikasının pozitif servet etkisiyle hızla değer kazanan eski ve yeni mali varlıklar, daraltıcı para politikasının negatif servet etkisiyle hızla değer kaybedecekler.

► **Ömer Faruk Çolak:** Birkaç gün önce Krugman, kripto paralarla ilgili New York Times'ta şöyle yazdı: "Sanırım artık piyasada yeteri kadar ahmak kalmadığı için kripto paralar düşüşe devam edecek." Ben açıkçası başından beri Krugman'la aynı görüşteyim kripto para konusunda. Bir saptama yapıp sonra sözü Serdar'a bırakacağım. Söylediğiniz gibi Pazartesi günü Zimbabwe Merkez Bankası enflasyon oranı %190'a çıkınca faiz oranını %80'den %200'e çıkardı. Benim anladığım kadarıyla gelişmekte olan ya da gelişmiş ülkelerde enflasyon korkusu, durgunluk korkusunun üstünde olduğu için ilk neşteri enflasyona attılar. Serdar söz sende.

► **Serdar Sayan:** Aslında Türkiye'ye geçmeden önce hazır küresel gelişmelerden bahsetmişken iki şey sormak istiyorum Kamil'e. Birincisi birkaç gün önce BIS açıklama yaptı ve bütün merkez bankalarını faizleri arttırmaya davet etti. Tüm merkez bankaları bu tavsiyeyi dinleyip, faiz oranlarını aynı anda arttırsa sermaye hareketlerinin yönü değişebilir mi? Teorik olarak tüm merkez

bankaları aynı anda ve aynı miktarda arttırsa zaten mevcut denge sürer herhalde. Ama böyle bir senkronizasyonun olmayacağını biliyoruz. Diğer bütün ülkeler faiz arttırsa bile, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası onlara katıl(a)maz ve vatandaşını enflasyon canavarına yem etmeye devam eder aslanlar gibi. Şaka bir yana, faiz oranlarında bu aralar gözlediğimiz farklı oranlardaki, asenkron artışlar sermaye hareketlerinin yönünü değiştirir mi? Mesela sermaye akımlarının Güney'den Kuzey'e yönelmesine yol açabilir mi? Eğer böyle olursa bunun imaları ne olur? Bir de sen güzel, kapsamlı bir değerlendirme yaptın ama nasıl bir ufka bakıyoruz, yani dünya ekonomisindeki daralma ne kadar sürer? Önümüzdeki 3 ay mı, 6 ay mı, 1 yıl mı? Nasıl bir vadeye bakıyoruz? Bunları kısaca cevapladıktan sonra Türkiye'ye geçelim. Bu soruların cevabı aslında Türkiye için de çok önemli olacak zaten.

► **Kamil Yılmaz:** Şimdi ilk soruyu yanıtlamak gerekirse, bence orada herkes faiz arttırdığı zaman sermaye yine olduğu şekilde kalacak diye bir şey yok. Çünkü burada asıl sermayenin kaynağında faiz artışı önemli olan. Amerika'da Fed faizi arttırdığı zaman borçlanma maliyeti artacak. Düşük faizli ülke olan ABD ve Avrupa'da borçlandıkları sermayeyi, yüksek faiz veren gelişmekte olan ülkelere borç vererek ya da başka varlık alarak kullanan ara kazanç ticareti (carry trade) yapan yatırımcılarının kazançlarını azaltacağı için bu

yatırımcılar borçlarını kapatmak için sermayeyi kaynağına, yani ABD ve Avrupa'ya geri götürecektir.

► **Serdar Sayan:** Güney'den Kuzey'e yönelimden kastım buydu aslında, kaynağına dönüş olacak mı anlamında.

► **Kamil Yılmaz:** Evet, kaynağına dönüş mutlaka olacak ama bir yanda hepsi çıkış kapısına gitmeyecek. Öte yandan, gelişmekte olan ülkelerdeki faiz artışları bu geri dönüş sürecini bir miktar yavaşlatacak, ama tamamen durdurmayacaktır. Burada tabii her ülkenin kendi enflasyon problemi var; ona göre de faiz artışı oranları farklı olacak. O da ayrı bir nokta ama merkez ülkelerin arttırıyor olması bir ölçüde sermaye gidişini önümüzdeki bir iki yıllık dönemde terse çevirecek.

İkinci soruna gelirim, vade konusu. Şimdi bu konuda öncelikli olarak bakmamız gereken ülke ABD. ABD'de sadece Fed yetkilileri değil, finans sektörü ve banka yöneticileri bile ciddi boyutta bir faiz artışının gelmekte olduğunun altını

çiziyorlar. Bir ölçüde iletişim kanalını koro halinde kullanarak, şirketlerin ve hane halklarının beklentilerini etkilemeye ve dolayısıyla kısa vadede üretim, yatırım ve tüketim planlarını gözden geçirmelerine ikna etmeye çabalyorlar. Bunda başarılı oldukları ölçüde toplam talepteki ve dolayısıyla üretimdeki yavaşlama daha düzenli bir şekilde gerçekleşecek ve enflasyon da beklenenden daha hızlı bir şekilde aşağıya gelecektir.

► **Serdar Sayan:** Bu beklenti kanalının işleme için bizimki gibi olmayan, ciddiye alınabilir, kredibilitesi yüksek bir merkez bankası olması lazım tabii.

► **Kamil Yılmaz:** Doğru, ama işte Fed harekete geçmekte gecikti. Fed yetkilileri 2021 sonbaharından itibaren enflasyonun geçici olacağını vurgulayıp daraltıcı politikalara geçiş konusunda yavaş hareket ettiler, politika değişiminde geciktiler. Enflasyondaki yükselişin önlem alınmazsa kalıcı etkileri olabileceğini kabul ettikten sonra

gecikmeyi telafi edecek şekilde daha sıkı önlem almaya çalışıyorlar. Önümüzdeki dönemde faiz artışlarına devam edecekler ve şu anda %1,5-1,75 arasında olan politika faizini 2023'ün ilk yarısında %3,5'a kadar çıkarmaları söz konusu. Sıkılaşmayı 6 altı ay önce başlatsalardı, enflasyon artışı geçici olacak demeselerdi, o zaman enflasyonu daha hızlı ve daha az maliyetle kontrol altına alabilirdiler.

Kısa ve orta vadedeki enflasyon dinamiklerinin ötesinde, benim asıl dikkat çekmek istediğim konu, enflasyonun uzun vadede izleyeceği patika. Biliyorsunuz 2000'li yılların başında Çin'in dünya ekonomisine entegre olmasıyla birlikte dünyanın en önemli imalat sanayi merkezi haline gelmesi çok kısa bir sürede gerçekleşti. Ucuz iş gücüyle ürettiği tüketim ve yatırım mallarının önemli bir kısmını da Batı'ya ihraç etti. Bu süreç içinde Çin gelirini arttırırken gelişmiş ülkeler de Çin'den düşük maliyetle ithal ettikleri ürünlerin de katkısıyla, artan toplam talebe rağmen enflasyon oranını %2'ye kadar düşürebildiler.

Ancak son beş-altı yıldır Çin'in iyice güçlenmesiyle birlikte ABD ile Çin arasında giderek artmakta olan bir gerilimden söz etmek mümkün. Bu gerilim alttan alta devam ederken Rusya'nın Ukrayna'yı işgali bu karşıtlık dinamiklerinin çok daha hızlanmasına yol açtı. Avrupa ve Amerika'nın, Rusya'nın saldırganlığı karşısında çok hızlı

bir şekilde tek cephe halinde hareket etmeye başlaması hem Rusya'ya hem de Çin'e önemli mesajlar gönderiyor. Rusya, Avrupa ve Amerika'nın bu kadar hızlı bir şekilde tek cephe hareket ederek güçlü bir tepki vermesini beklemiyordu. Her ne kadar bu koalisyonun oluşması Rusya'nın Ukrayna'yı işgalini sonlandırmadıysa da uygulanan kapsamlı yaptırımlar Rusya ekonomisini özellikle orta ve uzun vadede çok olumsuz etkileyecek.

Bu çerçevede ABD, Rusya'nın saldırganlığı karşısında oluşturulan güçlü koalisyonu bir arada tutarak Çin'e de mesaj vermek istiyor. Tayvan'a saldırırsan ya da Pasifik'te başka bir noktada saldırganlık içine girersen karşında güçlü bir koalisyon bulacaksın, mesajı veriyor. Ancak küresel boyuttaki bu caydırıcı pozisyonu güçlü bir şekilde devam ettirebilmeleri için Batı'nın ve özellikle ABD'nin uluslararası ticarete Çin'e bağımlılığını azaltması gerekiyor. Bu da 2000'li yıllardan bu yana yaşanan, Dani Rodrik'in deyimiyle, hiper küreselleşme döneminin sonuna geldiğimiz anlamına geliyor.

Kendi evlerinde daha fazla imalat sanayi üretimi yapmak için ABD ve Avrupada yatırımlar devreye girecek. İlk olarak, stratejik ve teknoloji yoğun sektörlerde başlayacak bu süreç, sonra diğer önemli sektörlerle de yayılacak şekilde planlanacak. 2000'li yıllarda tamamen iktisadi açıdan

değerlendirerek ucuz üretim merkezi Çin'e giden doğrudan uluslararası yatırımlar bundan sonra ağır basacak olan küresel stratejik değerlendirmelerle şekillenecek ve Çin'den uzaklaşacak. Bu durumda 2000'li yıllarda ve özellikle Küresel Finans Krizi'nden sonra gelişmiş ülkelerde gördüğümüz %2-3 bandında hareket eden enflasyon oranı önümüzdeki 10-20 yıllık dönemde yükselecek; bir ölçüde %3-4 bandında ve hatta %4'e yakın bir oranda gerçekleşecek. Şu anda %7-8'lere kadar çıkmış olan gelişmiş ülke enflasyon oranları merkez bankalarının faiz artışı kararlarından sonra önümüzdeki bir-iki yıl zarfında düşse de bu ancak %3-4 bandına düşecek; daha da aşağı düşmeyecek diye bakmak lazım. Avrupa ve Amerika enflasyonu %3-4 bandında gerçekleşirken dünya da biraz daha yüksek enflasyonla devam edecek yoluna.

Şimdi Türkiye'deki durumu konuşmak gerekirse, BDDK'nin kararı yeni bir varlık ya da enstrümanın sunulmasına yol açmayacak. Haziran'ın ilk haftasında gelire endeksli senetleri halka arz edeceğiz dediler. Sonuçta öğrendiğimiz kadarıyla bu senetlerden sadece 5-6 milyar liralık satıldılar. Onun fazla bir etkisinin olmayacağı baştan belliydi zaten. BDDK'nin Haziran'ın son haftasında getirdiği kısıtlamalar tamamen kambiyo rejimini kapatmaya doğru giden bir

adımdır. Çünkü, siz kredi kullansın kullanmasın, bir şirket ya da bir bireysel yatırımcının tuttuğu döviz mevduatına sınırlama getirdiğiniz zaman serbest kambiyo rejiminden taviz vermiş olursunuz. BDDK nasıl bir kısıtlama getiriyor? Türk lirası cinsinden kredi kullanmak istiyorsan (hangi şirket ülkesinin parası cinsinden kredi kullanmaz?) o zaman döviz mevduatlarının (ihracat ve ithalat yapan hangi şirket döviz mevduat hesabı tutmaz?) lira cinsinden değeri 15 milyon liranın üstünde olamaz, ya da döviz mevduatının toplam varlıklarına oranı %10'u geçemez demeye getiriyor. Bu karar açıkça serbest kambiyo rejimine getirilen bir kısıtlamadır.

Bu kararı verebilen BDDK, bir sonraki aşamada kredi kullanan bireysel yatırımcılara döviz mevduatınız olamaz ya da en çok 10 bin dolar döviz tutabilirsiniz diyebilir. Bakan Nebati bu bir kısıtlama değildir, geçici bir önlemdir, diyor. Sonra ne işiniz var dolarla diyor. Ara malı ve hammaddede tamamen dışa bağımlı bir ülkede bakanlık yapan kişi soruyor bu soruyu. TL'nin sürekli değer kaybettiği bir ortamda şirketlere ithalat ödemelerini yapmak için döviz ödemeyi yapacakları gün alın diyemezsiniz.

Bütün bu uygulamalar, iktisat teorisine, iktisat mantığına tamamen ters ultra gevşek para politikasının bir süre daha, en azından seçime kadar

sürdürülebilmesi için uygulanan palyatif önlemlerdir. Ancak bu politikaların çok uzun bir süre sürdürülebilmesi mümkün değil. Hükümetin şu anda yapmaya çalıştığı şey, mantık ötesi negatif reel faiz ortamında gelecek seneye kadar TL'nin değer kaybetmesini yavaşlatmak için ne gerekiyorsa yapmak. Son kararlardan da anladığımız kadarıyla gerekirse kambiyo rejimini kademeli bir şekilde kapanmaya doğru çekecek kararlar almaktan çekinmeyeceklerdir. Ben de durumu detaylı şekilde analiz etmeye çalışan bir iktisatçı olarak son birkaç aydır bu ekonomi, bu dinamikler bizi gelecek seneye kadar taşımaz diyorum. 12 aylık cari açık 40 milyar doların üzerinde bir seviyede gerçekleştiği zaman, bu açığı finanse etmek için bu kadar döviz arzına ihtiyacınız var demektir. Öte yandan vadesi bir yıl içinde dolacak dış borçlar 185 milyar dolar civarında. Geçmişte dış borçların önemli bir kısmının yenilenmesinde bir sorun yaşanmıyordu. Ancak geçmişteki görece normal bir ekonomi görünümünden giderek uzaklaşan ve tekrar 1990'lı yılların sonundaki gibi anormalleşen bir Türkiye ekonomisinin bu borçların büyük bir kısmını döndürememesi de pekâlâ mümkün. Bu durumda, bir yıl sonra yapılacak seçime kadar dövize talep artarken arz artmayacağı için TL'nin değer kaybının devam etmesi kaçınılmaz gözüküyor.

Diğer bir deyişle, seçim gelecek sene olursa ondan önce kontrolden çıkabilecek bir dinamik var ortada. Onun için hükümet istese de istemese de sonbaharda, Ekim ya da Kasım'da kış gelmeden bir seçim yapmak zorunda kalabilir diyorum. Çünkü enflasyona endeksli tahvil olsun, şirketlerin DTH'lerine kısıt getirmek olsun, bu önlemlerin etkisi bir süre devam edebilir; döviz kurunu bir süre tutabilir. Ancak döviz kurunun yönünün yukarı olduğu gerçeğini değiştirmez. Bu yıl en hızlı biz büyüyeceğiz, yavaşlamayacağız diyorsunuz. Politika faiziniz enflasyonun 60 puan altında. Kredi faizleri enflasyon oranının 30-50 puan altında. Böyle bir ortamda herkes kredi kullanıp harcamaya devam eder. İç talep artar; ithalat artar. İthal ettiğin emtia fiyatları artmış durumda. Böyle bir ortamda cari açığın kontrol altına alınması mümkün olamaz; enflasyonun da, TL'den kaçışın da önüne geçilemez.

O zaman da hükümet ben halkımı enflasyona ezdirmem söylemiyle kamu çalışanlarının, emeklinin, asgari ücretlinin enflasyon karşısında uğradığı reel gelir kayıplarını telafi etmek için altı aylık enflasyon oranına yakın ücret artışları yapmak zorunda kalıyor. Ancak 1 Temmuz'da asgari ücrete enflasyonun altında %30 zam yaptılar. Kamu çalışanları ve emeklilere yapılan enflasyon oranına yakın zamlardan sonra özel sektördeki ücretler de %30

ve üzerinde artmak durumunda kalacak. Bunun sonucu olarak da enflasyon oranı bir üst basamağa, yani üç haneli rakamlara doğru çıkacak. Yani TÜİK ne kadar enflasyonla mücadele ederse etsin, popülist ekonomi politikalarının sonucu olarak enflasyonun yükselmeye devam etmesi kaçınılmaz gözüküyor.

► **Serdar Sayan:** Ha hah ha. TÜİK enflasyonla mücadele etmiyor aslında, bu biraz Freudçu bir dil sürçmesi oldu galiba.

► **Kamil Yılmaz:** Ben de onu demek istiyorum. Resmi enflasyon verileriyle ne kadar oynarlarsa oynasınlar, bu sonuç kaçınılmaz diyorum. Biliyorsunuz, Mayıs enflasyonu %5-5,5 beklenirken %2,98'lik bir enflasyon açıkladı TÜİK ve geçerli bir neden açıklamadan madde bazında ortalama fiyat verisini artık yayınlamama kararı aldı. Haziran'da da benzer bir şekilde enflasyonu beklenenden düşük açıklarlarsa o zaman hükümetin enflasyonla mücadele görevini Merkez Bankası'ndan alıp TÜİK'e verdiğini söyleyebiliriz.

► **Serdar Sayan:** Kesinlikle haklısın. Merkez Bankası enflasyonla hiçbir biçimde mücadele etmediği için birisinin, hiç değilse gerçekleri çarpıtma yoluyla mücadele etmesi lazım sonuçta.

► **Kamil Yılmaz:** Bakan da kaç aydır enflasyonla şöyle mücadele ediyoruz, yok böyle ediyoruz diyordu. Sonra Haziran başında yapılan AKP'nin Kızılcahamam kampında kapalı ortamda ağzındaki baklayı çıkarıp, biz aslında

enflasyonla büyümeyi tercih ettik, demiş. Bunu da Abdülkadir Selvi Hürriyet'teki köşesinde yazdı. Sonuçta biz iktisatçılar olarak ortada enflasyonla mücadele eden bir hükümet olmadığını Eylül'den bu yana söylüyoruz. Herkes durumu görüyor. Tarih de bunu böyle yazacak. Bakan da bunu alenen kabul etmiş oldu.

Ancak burada benim adımı "ultra gevşek para politikası" olarak koyduğum para politikasını sürdürmek için attıkları her adım, kamu maliyesine yük bindiriyor. Bu yanlış politikanın maliyetine bütün halk olarak sadece bugün katlanmıyoruz; bütçedeki bozulma ve borç yükünün artmasıyla gelecekte de katlanmaya devam edeceğiz. Bu politikalarından sapmayacaklar ve bütün maliyeti de bütçeye yıkacaklar. Bu saptamaya karşı hükümet, bakınız bütçe mayıs ayı itibarıyla 125 milyar lira faiz dışı fazla verdi, diyerek cevap verecektir. Bunun nedenini de iyi biliyoruz. Bankalar 100 milyara yakın kâr etti, ilk dört ayda. Yani kâr patlaması yaşandı hem sanayi de hem bankacılık sektöründe. Nedeni de tabii ki hem kurdaki hem de fiyatlardaki artış, bir de ekonomideki canlılık. Bütün bunları topladığınızda vergi gelirlerinin yüksek olması kaçınılmaz, ancak burada kamu borcunun faizine ve döviz cinsi olan kısmına odaklanmak gerekiyor. Borcun enflasyona endeksli ve döviz cinsinden olan bölümü geçtiğimiz yıllarda sürekli arttığı için bu yıl Nisan itibarıyla faiz ödemeleri ana para

ödemelerini aştı. Döviz cinsinden olan kamu borç stoku da TL cinsinden borç stokunu aştı. Kamu borç stokundaki bu alarm verici gelişmelerin yanı sıra, ultra gevşek para politikasının yan etkisi olarak kur korumalı mevduat gibi yeni enstrümanlara devletin yapmış olduğu ödemeler, kamu bankaları, Toprak Mahsulleri Ofisi ve BOTAŞ gibi kamu kurumlarının görev zararları da eklendiğinde kamu borç stokunun seçimin hemen sonrasında %50'yi aşması kaçınılmaz gözükmekte.

► **Ömer Faruk Çolak:** Ben Kamil Hoca'nın kibarlığına hayranım. Çünkü hükümetin iktisat politikası olduğunu söyledi. Ortada politika falan yok Hocam. 20 yıllık dönemde sanayi işletmelerini sattı, şeker fabrikalarını sattı, Telekom'u özelleştirdi. Ondan sonra dün Milli Eğitim Bakanı açıklama yapıyor; liselerde ekmek üreteceğiz bir milyon adet diye. Sosyalist ekonomide bile özelleştirmeye geçilse, ilk önce tüketim mallarından başlanır. Yani bu nedir? Bence hükümetin politikası kalmadı. Seçime kadar da olmayacak. Seçimi kim kazanırsa kazansın, bir an önce olmasında fayda var. Çünkü Türkiye çok vakit kaybetti, kaybetmeye de devam ediyor. Sorunlar daha da derinleşiyor.

► **Kamil Yılmaz:** Bu gerçekten de doğru. 90'lı yıllardaki enflasyon dinamikleri ve bunun siyasetle iç içe geçişini düşündüğümüz zaman, bu kadar yüksek bir enflasyonla seçime giden bir

hükümetin bu seçimi kazanması bana göre mümkün değil. Yani sanki hükümet bir deney yapıyor ve diyor ki biz enflasyonu üç hanelere çıkaracağız ama bak göreceksin bu halk seçimde bizi yeniden seçecek.

► **Serdar Sayan:** Dürüst bir seçim olursa mümkün gözükmüyor bana da.

► **Kamil Yılmaz:** Demokratik bir seçim olursa bunun olması mümkün değil, çünkü AKP'liler de uzayda yaşamıyor. Onlar da bu yüksek enflasyondan olumsuz etkileniyor. AKP il başkanları sokağa çıktığı zaman sokaktaki vatandaş, esnaf tepki veriyor. Onlar da gidip genel merkeze tepkileri anlatıyorlar. Genel merkez ülkedeki kötü gidişatı görmezden geliyor. Partilere seçim bölgelerine gidip halka her şeyin iyi olacağını, hükümetin enflasyonu gelecek yıl Mart, Nisan ayı gibi düşüreceğini anlatacaksınız diyor. Nasıl anlatabilirsin ki? Sıkıntıyı bu ülkede yaşayan herkes çekiyor. Bütün ülke olarak fakirleşiyoruz.

► **Serdar Sayan:** Tam bu noktada bir şey sorabilir miyim Kamil? Halka anlatılacak olan nedir? Yani anlatılacak bir hikâye varsa bize de anlatsınlar, biz de öğrenelim. Ben bu sürecin başından beri bu işin rasyonelini anlamıyorum. Yani rekabetçi kur falan diye saçma sapan şeyler söylediler. Rekabetçi olmadığı, cari açığın halinden belli. İhracatta zaten artış yok. Kaldı ki sadece rekabetçi kur olacak, ihracat artacak demekle olmuyor bu iş. O ihraç

edilen ürünlerin kullandığı ithal girdiler var. Kur arttıkça onlar daha pahalı hale geliyor ve senin rekabetçiliğini silip süpürüyor. Bu, böyle oturduğun yerden “onu yaparsak şöyle olur, bunu yaparsak böyle olur” demekle olmuyor. Lise edebiyat dersinde kompozisyon yazmıyorsun. Kapsamlı bir politika çerçevesi çizilmesi lazım. O yok. Onu çizebilecek kapasitede bir ekip de yok zaten. Fakat ben yapılanların ardında, siyaseten yapılan anlamlı hesaplar da göremiyorum. Bunu daha önceki konuklarımıza da sordum; benim göremediğim şöyle bir rasyoneli vardır diyebilecek biri çıkar mı acaba diye herkese soruyorum. Sen neye yoruyorsun? Gerçekten neden yapıyor bütün bunlar? Fıkradaki maraba demiş ya “Biz bu şeyi niye yiyoruz Ağam?” diye. Niye yapıyoruz hakikaten?

► **Kamil Yılmaz:** Buradaki konu şu: Kur korumalı mevduatın 20 Aralık'ta devreye girip döviz kurunun çok yüksek seviyelerden aşağı çekilmesinden sonra Bakan Nebati, 6 ay sonra her şey çok iyi olacak, enflasyon düşecek diyordu. Bakan'a göre, “gözünüzü kapayın, uyuyun, altı ay sonra uyandığınız zaman enflasyon sorunu kalmayacak” idi. Ama o zaman iktisatçılar bunun doğru olmadığını, toplam talebi kontrol edecek para ve maliye politikalarını uygulamadan enflasyonun düşmesinin mümkün olmadığını söylediler. Nitekim, geldiğimiz noktada Bakan Nebati'nin tam bir hayal tacirliği yaptığı kesinleşti. Enflasyon katlandı. Şimdi Cumhurbaşkanı'na kapalı

ortamlarda, Cumhurbaşkanım bu sorunu gelecek yıl seçimden önce çözeriz diyor olmaları lazım. Nitekim Cumhurbaşkanı da bugünlerde çıkıp Mart, Nisan gibi enflasyonu düşürmüş oluruz, diyor.

► **Serdar Sayan:** Çok pardon böldüğüm için ama “kurt kısı geçirir ama yediği ayazı unutmaz” diye bir laf var. O vadelerde düzelecek bir gidişat değil bu ama velev ki düzelse... Halk bu yediği ayazı o kadar da kolay unutmaz bence.

► **Kamil Yılmaz:** Cumhurbaşkanı'nın dediği şu; ekonomimiz büyüyor, her şey yolunda gidiyor ama bir enflasyon sorunumuz var. Onu da gelecek yıl Mart, Nisan gibi düşüreceğiz. Şimdi sadece Cumhurbaşkanı'nı ikna ediyorlar ve yollarına devam ediyorlar. Çünkü oradaki bağlayıcı parametre şu; faiz düşecek, bitti. “Faiz sebeptir, enflasyon sonuç”, buradan başladığınız zaman bunun bir iktisadi mantığı yok.

► **Ömer Faruk Çolak:** Hocam şunu söyleyim, bu büyümenin yansımaları sıradan yurttaşlara yok. Bizim evimize dört maaş giriyor. Bizim dört maaşımızı yıllık toplayıp kura böldüğümüzde kişi başına düşen GSYH'yi biz yakalayamıyoruz. Yani bunun yansımaları yok sıradan yurttaşlara.

► **Kamil Yılmaz:** Hangi ortalama gelir Hocam? Ortalama gelir de hızla düşüyor. 2013 yılında 12.500 dolara ulaşan kişi başına gelirimiz sürekli düşüyor ve bu yıl 8 bin doların altına düşecek.

DANI RODRIK KİTAPLARI

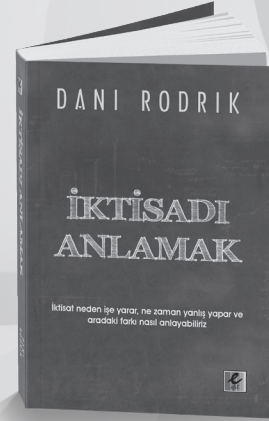

Tek Ekonomi Çok Reçete

Yüzyıldır iktisatçılar finans ve ticarete küreselleşme konusunu öne çıkarmaktalar. Ancak küresel bir ekonomi ve serbest ticaretin her zaman avantajlı olmayabileceğine ilişkin uyarı işaretleri de sürekli devam ediyor. Rodrik, meselenin özündeki temel “üçlü çelişki”nin yerini göstermektedir: Demokrasi, kendi kaderini tayin etme ve ekonomik küreselleşmeyi eş zamanlı olarak gerçekleştiremeyiz.

İktisadı Anlamak

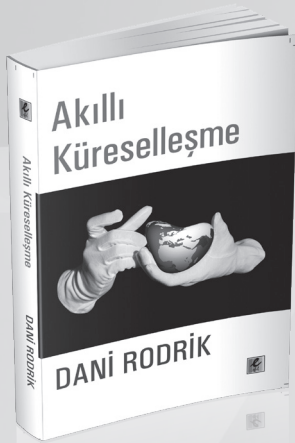
Küresel mali krizin ertesinde iktisat bilimi eleştirilerin gözde hedefi hâline gelmiş bulunuyor. İktisatçılar adamakıllı yeriliyor ve sahip oldukları nüfuz kamuoyu tarafından alaya alınıyor. Yine de, iktisatçıların sunduğu hizmetler her zamankinden daha fazla talep ediliyor. Bu çelişkiyi çözmek için iktisadın kuvvetli ve zayıf yönlerini anlamamız gerekiyor. Dani Rodrik iktisatçıların “model” olarak adlandırdığı çok sayıda teorik çerçevenin iktisatta bir arada yer almasının iktisadın kuvvetli yönünü oluşturduğunu ileri sürüyor.

Akıllı Küreselleşme

“Dani Rodrik hem tilki hem kirpi olan o nadir canavarlardan: Politikayı, teknolojiyi ve tarihi içine sindirerek ekonomik büyüme yaratacak çarpıcı görüşler ve kapsayıcı ilkeler ortaya koyan birinci sınıf bir iktisatçı. Hem akademisyenler hem de sırada okuyucular, hatta neo-klasik iktisada yönelik inancını paylaşmayanlar bile, Rodrik’in keyifli bilgeliğinin akıntısına kapılacaklar.”

– ROBERT H. WADE

► **Ömer Faruk Çolak:** Dolayısıyla, Türk halkına bu büyümenin yansımadığını da hesaba katarsak, bana göre seçimlerde AKP, DSP'nin 2002 seçimlerinde gördüğü oyu göremeyebilir. DSP inanç üzerinden siyaset yapmadığı için o düzeye indi. AKP şimdi bunu kullanıyor. Yani dün Milli Eğitim Bakanlığı'nın iki tane açıklaması vardı. Birisi ekmeği üretmek, ikincisi de Arapça destek kurslarına başlıyorlar olmaları.

Size katılıyorum, olağan seçim şartlarında bu iktidarın sonu geldi. Ama seçimler bitti diyelim; seçilen Cumhurbaşkanı da Sayın Kılıçdaroğlu oldu; Sayın Cumhurbaşkanı, elinde çiçekle makam odasında devir teslim yapar mı? Bu sorunun yanıtını bilmiyorum.

► **Kamil Yılmaz:** Umarım yapar. Sonuçta kazanan Türkiye olur; Türk demokrasisi olur. Bence bundan AKP de kazançlı çıkar. AKP demişken, şu anda partide taban ile yönetim arasındaki ilişki oldukça gergin olmalı. AKP'li üyelerle konuşmuyorum ama şöyle düşünün genel merkeze tabandan sürekli mesaj gidiyor: Gerçekten toplum tamamen ekonomik sorunların altında eziliyor; biz bile zor bir süreçten geçiyoruz. Bu çok uzun süre devam edemez, bunu görün, diye. Uyguladığınız politikalarından vazgeçin artık demeye getiriyorlar ama karşılığında sabredin cevabı alıyorlar. Bu durumda parti üyelerinin "biz parti olarak yeterince yorulduk, artık biraz

dinlenelim" demelerini tabanın normal bir tepkisi olarak görüyorum. AKP'nin seçimi kazanması durumunda bu popülist politikaların devam etmesi demek ülkenin tamamen uçurumun dibine gitmesi demek. Şu anda bu yanlış politikadan dönecek bir siyasi irade yok AKP'de. O anlamda ancak seçimde iktidar değişikliğiyle bu politikalarından dönülecek.

Aslında bugünkü durum doğrudan 1990'lı yıllarla benzerlik gösteriyor. Enflasyonla büyürseniz 90'lı yıllardaki gibi büyürsünüz, bir yıl büyürsünüz iki yıl küçülürsünüz. Bazen iki yıl büyürsünüz bir yıl küçülürsünüz. Bu da uzun vadeli büyüme için hiç tavsiye edilen bir şey değildir. Çünkü böyle bir büyüme durumunda hem ortalama büyüme oranı düşük olacaktır hem de insanların hayat standardı bir yıldan diğerine çok değişecektir. Düşünün bir yıl lüks bir evde yaşıyorsunuz lüks arabaya biniyorsunuz, ertesi yıl hem arabayı hem de eve satmak zorunda kalıyorsunuz. İnsanlar, hayat standardının bu kadar hızlı değişmesi anlamına gelen oynaklığı kabul etmezler. Nitekim hem 1994 hem de 2001 krizi sonrasında krize yol açan popülist politikaları uygulayan hükümetler sandıkta büyük hezimete uğradılar.

► **Serdar Sayan:** Karın doyurmakla, yakıt almak arasında tercih yapmak zorunda kalan milyonlar var şu anda. En temel ihtiyaçlarından hangisini daha önce karşılasam acaba diye düşü-

nen ciddi sayıda insan var. Asgari ücret artışı konusunda hükümet çevreleri birkaç hafta öncesine kadar yıllık zam yapıldı bir daha zam yok, diyorlardı. Ama yüzde 30 da olsa zam yaptılar. Bu, düşük ve sabit gelirli insanlara başınızın çaresine bakın, ne haliniz varsa görün demeye denkse de AKP hükümeti salgında işini kaybedenlere de aynı muameleyi yaptığı için şaşırmadık. Öte yandan, bu zammın yapılmış olması seçimin sonbahara çekilebileceğini gösterse de, oranın düşüklüğü seçimin mümkün olduğu kadar ertelemek isteyecekleri biçiminde de okunabilir.

Ben bir de şunu sormak istiyorum; merak ettiğim bir konu, senin de uzmanlık alanın. Şimdi şapkadan tavşan çıkarma dediğimiz olaylar, önce kur korumalı mevduat, sonra gelire endeksli senet türü enstrümanlar (enstrüman demeye de bin şahit ister bunlara, bunlar hakikaten hokkabazlık ama neyse) hep kuru geçici süreler için tutması düşünülen şeyler. Fakat bana öyle geliyor ki bizzat bunların sayısındaki artış, bunların kuru tutma etkisini zayıflatan bir şey. Bu sıklıkta, bu tür hiç alışıldık olmayan tuhaf enstrümanların (tuhaftan daha iyi bir sözcük bulamadığım için söylüyorum) öneriliyor olması aslında başlı başına risk primini artıracak bir şey. Risk priminin artması da kuru artırma yönünde baskı yapan bir şey. Dolayısıyla bana öyle geliyor ki bunların sıklığı arttıkça etkisi azalıyor ve iş iyice kısır döngüye giriyor. Bu

durumda da kuru Kasım'a kadar tutmak bile zor gözüküyor. Kur korumalı mevduat altı ay kadar idare etti ama son enstrüman o kadar da etki yapmadı kur üzerinde. Suudi prens çağrıldı, kucaklaşıldı. Muhafif bir gazetecinin vahşi bir şekilde katledilmesi emrini kılı kıpırdamadan verdiğini ve bundan en ufak bir utanç ya da pişmanlık duymadığını hepimizin bildiği bir kişiye saygın devlet adamı muamelesi yapıldı. Sırf bu ziyaret gerçekleşirse, üç-beş milyar dolar gelir belki diye o iğrenç cinayetin davası da Sudi Arabistan'a devredildi. Bence bu devrin kendisi de, bir mahkeme kararıyla meşrulaştırılmaya çalışılma biçimi de tarihe geçecek utandırıcılıkta ama bunu da bir yana bırakarak söylüyorum; böyle tavizler verilmesi falan da bizzat kuru yukarı yönde artırıcı işler. Dediğim gibi bu ucuz ve sıklığı giderek artan numaralarla kuru Kasım'a kadar tutmak mümkün mü sence? Diyelim Kasım'da gerçekten seçim yapılacak olsa yani.

► **Kamil Yılmaz:** Aslında seçim tarihiyle ilgili olarak bir tercih yapmak lüksü yok hükümetin. Seçimin bu sonbaharda ya da gelecek yıl ilkbaharda olmasını aslında ekonominin, piyasaların durumu belirleyecek. Ekonomik durum da hükümetin seçimi ne zaman yapacağına karar vermesini engelliyor. Biliyorsunuz, Mayıs'ta asgari ücret şimdi arttırılmayacak, yılbaşında arttırılacak

dedikleri zaman aslında seçimi gelecek sene yapmayı düşündükleri izlenimi oluşmuştu. Ancak Haziran ayında seçim öncesi görmeye alıştığımız oy devşirmeye dönük popülist politika kararları arka arkaya meclisten geçmeye başladı. Ancak hükümetin asgari ücreti %30 arttırma kararı sonrasında hükümetin seçim konusunda hâlâ tam karar vermediğini söyleyebiliriz. Serdar'ın da dediği gibi.

Şapkadan çıkarılan tavşanlara gelirse, kur korumalı mevduatın (KKM) kısa vadede etkili olabileceğini ancak enflasyon ve cari açık artmaya devam ettikçe dövize yönelimin hızını kesmek için yeterli olmayacağını farklı ortamlarda vurguladım. KKM'nin maliyetlerinin de katlanarak artacağını vurguladım. Bakanlık, KKM verilerini şeffaf bir şekilde açıklamıyor. Ancak Mayıs sonu itibarıyla KKM ödemelerinin bütçeye yükünün 21 milyar lira olduğunu söylüyor. Ancak bu KKM'nin toplam maliyeti değil. Biliyorsunuz TL mevduatlardan KKM'ye geçenler ödemeleri Hazine ve Maliye Bakanlığı'ndan alıyor. Dövizden KKM'ye geçenlere ise, ki yaklaşık 35-40 milyar dolar civarı bir mevduat olduğu tahmin ediliyor, ödemeleri Merkez Bankası yapıyor. Bu hesapları da dahil ettiğinizde 20 Mart'tan bu yana KKM hesaplarına yapılan ödemelerin 100 milyar fazlasıyla geçtiği ortaya çıkıyor. Merkez Bankası'nın yapmış olduğu ödemeler doğrudan

bütçeye yük olmuyor, ancak parasal genişlemeye yol açıyor ve enflasyonu daha da yukarılara çekiyor. Para tabanı geçen yıldan bu yana neredeyse ikiye katlanmış durumda. Kısaca KKM'ye yapılan ödemeler bütçeden çıkmıyor ama enflasyon vergisi olarak alım gücümüzün daha hızlı düşmesine yol açıyor. Yani onun ödemesi de dolaylı olarak bizden çıkıyor.

Düşündüğünüz zaman Merkez Bankası'nın KKM'den gelen 40 milyar dolara yakın döviz rezervlere eklemesini; bir de ihracatçılardan topladığı dövizin de TCMB'nin döviz rezervini artırmasını beklersiniz. Ne yazık ki bu da gerçekleşmiyor. Merkez Bankası kamu bankaları aracılığıyla sürekli olarak piyasaya döviz sattığı için döviz rezervleri düşmeye devam ediyor. KKM'ye yeni giriş olmamasını ve Temmuz ayında KKM için özellikle şirketlere yapılacak büyük ödemeleri dikkate alan hükümet, Haziran başından itibaren yeni arayışlara girdi. 9 Haziran Cuma akşam üzeri Bakanlık'tan, bu akşam açıklama yapacağız açıklaması geldi. O açıklamanın ardından da bazı kamu kuruluşlarının gelirlerine endeksli senet çıkarılacağını açıkladı Bakanlık. Sonuçta dağın fare doğurmasına benzer bir durum oldu bu. İki hafta sonra da toplam 6,6 milyar TL'lik gelire endeksli senet satışı oldu. Biliyorsunuz daha önce de Mayıs'ta bakan enflasyona endeksli süper tahvil

ya da bono çıkaracaklarına dair bir açıklama yaptı. Hatta çıkarılacak bu enstrümanın 250 milyar TL'ye yakın bir satışı olacağı yazıldı, çizildi basında. Ancak bu enstrümanın mali sektör üzerinde yaratacağı baskılar kendilerine anlatılınca bu enstrümandan vazgeçtiler. Bankacılıktan ciddi boyutta mevduat çıkışlarına yol açabilirdi. Borsadan ciddi para çıkışına yol açabilirdi, ondan dolayı vazgeçtiler. Hâlâ çok zorda kalırlarsa bütün yan etkilerine rağmen hükümetin bu enstrümana başvurabileceğini düşünüyorum.

KKM ve diğer enstrümanlar hükümetin tabiriyle kurun köpüğünü almakta yetersiz kaldığı için şimdi de serbest kambiyo rejiminin işleyişine aykırı kısıtlamalara başvurmaya başladılar. Bu yeterli olmayacak, gelecekte başka kısıtlamalar da gelecektir. Ve o kısıtlamalar da bizi adım adım serbest kambiyo rejiminden uzaklaştıracaktır. Hükümet piyasa koşullarını kendi istediği şekilde zorlarken dışarıda gerçekleşebilecek siyasi ya da iktisadi bir şok TL'den kaçışın tekrar hızlanmasına yol açabilecek ve o zaman da daha kısıtlayıcı önlemler almak zorunda kalacaklardır.

Her durumda uygulanan popülist politikaların sürdürülebilirliği zaman geçtikçe zorlaşmakta. Bütün bu olasılıkları dikkate alıp bu politikalar altında Türkiye ekonomisi ve piyasalarının gelecek seneye kadar büyük bir

krize girmeden yoluna devam edemeyeceğini düşünüyorum. Yanlış popülist politikalarının bir sonucu olarak hareket alanı daralan, sıkışan bir hükümet, aslında bütün ülkeyi bir köşeye hapsetmiş durumda. Onun için seçimi gelecek seneye kadar bekletme lüksleri yok. Bekletmek isterse ve ardından ekonomik kriz patlarsa kurdaki ciddi bir sıçrama hükümetin yeniden seçilme ihtimalini tamamen yok eder. Ben bunun hesabının yapıldığını tahmin ediyorum.

► **Ömer Faruk Çolak:** Kamil Hoca'ya kesinlikle katılıyorum. Üç kriter bakalım: Birincisi borçlanma; döviz cinsinden borçlanma oranında toplam kamu payı çok hızlı bir şekilde yükseldi, %65'e çıktı. İkincisi, her ne kadar kur korumalı mevduat vs. olsa da döviz tevdiat hesaplarındaki çözülme minimum düzeyde %55'ten %46,5'a geriledi. Üçüncüsü, merkez bankası parası; biliyorsunuz, merkez bankası parası bilançoda ne kadar ağırlıklıysa Merkez Bankası'nın gücü o kadar fazla oluyor. Hocam, en yüksek olduğu dönem 2010 yılı, %55. Şu anda 2001 ve 1994 krizlerinden daha kötü. 2021'in ikinci altı ayında Merkez Bankası parasının bilanço içindeki payı %9'a indi. Şimdi %19,3. En yeni veri. Dolayısıyla Merkez Bankası'nın artık para politikası uygulayabilme gücü yok. Banka'nın araç bağımsızlığını alarak elini, amaç bağımsızlığını alarak kolunu kopardılar; yasal bağımsızlığını zaten ondan önce koparmışlardı.

Yani Türkiye ekonomisinde şu anda Merkez Bankası'nın suçlanmasını da doğru bulmuyorum. Çünkü ortada Merkez Bankası yok. Biz maliye politikasını hükümet yönetir, para politikasını Merkez Bankası yönetir diye öğrencilerimize anlatıyoruz. Şimdi ikisini de hükümet yönettiği için Merkez Bankası'nın kurumsal kimliğini suçlamamıza gerek yok. Yönetimi suçlayabilirsiniz, "niye buna izin veriyorsunuz?" diye. Ben kesinlikle bir an önce seçim olması gerektiğini düşünüyorum. Adalet ve Kalkınma Partisi eğer tekrar iktidara gelirse, herhalde birileri çıkıp diyecektir, kazın ayağı böyle değil. Umarım muhalefet partileri de buna hazırlık yapıyorlardı.

► **Kamil Yılmaz:** Ben de o konuya gelmek istiyorum. Şimdi erken seçime gidilebileceğine işaret eden emareler artıyor. Mesela asker kaçaklarını da kapsayan bedelli askerlik yasası Haziran ayında meclisten geçti. Üniversite öğrencileri için af çıkarıldı. Emeklilerde yaşa takılanları da memnun edecek yasa değişikliği üzerinde de çalışma sürüyor. Hapishanelerde genel af çıkarılmasıyla ilgili haberler okuyoruz. Listeyi uzatmak mümkün. Şu ana kadar atılan adımlardan sadece asgari ücret artışının beklentilerin ve enflasyon oranının altında olması bir istisna. Orada da giderek yavaşlama eğilimine giren ekonomide kredi kullanmadan üretimi sürdüremeyen özel sektörün bu konudaki ısrarı bir ölçüde hükümetin daha yüksek bir artışa gitmesini frenledi.

olabilir. Onun dışındaki gelişmelerin hepsi erken seçimin bütün emarelerini içinde barındırıyor.

Şimdi asıl üzerinde durmamız gereken erken seçim tarihinden çok, seçime gidilirken ekonomide nasıl gelişmeler olabileceği olmalı. Diyelim seçim tarihi ilan edildi. Seçim üç ay sonra XXX tarihinde yapılacak. Bu durumda piyasalarda olası gelişmeler neler olabilir? Seçim yaklaştıkça kamuoyu yoklamaları çok önemli olacak. Kamuoyu yoklamalarında muhalefet farkı ne kadar arttırırsa o zaman TL'nin değer kazanma ihtimali ortaya çıkacak. Bunun nedeni ise muhalefet iktidara gelirse doğru insanları doğru mevkilere getirecek. Yeni Merkez Bankası Başkanı'nın yapacağı ilk iş, politika faizinde büyük ve kademeli bir artış olacaktır. Politika faizindeki kademeli artış reel faizin pozitif noktaya geldiği zamana kadar devam edecektir. Ama burada politika faizinin bir gecede %14'den %74'e çıkarmaktan bahsetmiyorum. Para piyasası kurulu ilk acil oturumunda faizi 15-20 puan artıracak ki enflasyon beklentilerini aşağı çekmeye başlayabilsin. Kademeli artış devam ettikçe talepte daralma etkileri ortaya çıkacak, önce beklenen sonra da gerçekleşen enflasyon düşmeye başlayacak. Politika faizi artarken enflasyon da düştükçe bir noktada reel politika faizi pozitif hale gelecek. O da 2023'te ekonominin daralması anlamına gelecek. Şimdi muhalefetin iktidara gelmesiyle bu politikanın

uygulanacağını bilen piyasalar bu beklentiye önceden satın almaya başlayabilir ve dolayısıyla TL de değerlenmeye başlayabilir. Borsa çıkar, halihazırda düşük olan TL cinsi faizler çok düşme de bugün %11'ler civarında olan Euro Bond faizleri hızla düşecektir. Öte yandan, seçime giderken kamuoyu yoklamaları durumu başa baş gösterirse belirsizlik daha yüksek olacaktır. Bu da TL'den kaçışı artırabilir ama muhalefet açık ara önde olursa TL'nin bir ölçüde değer kaybını önleyebilir. Çünkü herkes ben bugün doları 18'den alırsam seçim sonrasında politika faizi arttığı zaman TL değer kazanmaya başlayacak; o zaman elimdeki dolardan zarar edebilirim, diye düşünecek. O zaman, bağımsız kamuoyu yoklamalarının muhalefetin iktidardan oldukça fazla oy alabileceğini göstermesi durumunda piyasaların ve TL'nin stabilize olması söz konusu olabilir.

► **Ömer Faruk Çolak:** Hükümetin anlamadığı şu; faiz oranını yükseltmek sadece piyasa, kredi faiziyle ilgili değil. Tasarruf sahibi reel getiri elde edemiyorsa o zaman kaçacak bir delik arıyor. Bir tanesi döviz.

► **Serdar Sayan:** Evet, reel faizler negatif olduğu için tasarruf sahibi ister istemez dövize kaçıyor. Bunların aslında tercih ettiği asıl kanal gayrimenkul. Tasarruflar sadece ve sadece gayrimenkule kaçsın; dövize hiç kaçmasın istiyorlar ama öyle bir dünya yok.

► **Ömer Faruk Çolak:** Serdar, gayrimenkul dışında otomobil var, otomobile de kaçıyor. Cumhurbaşkanı dün söyledi şakır şakır gayrimenkul ve otomobil satılıyor. Nedeni şu; adam reel getiri sağlayacak parasal varlık bulamadığı için dayanıklı tüketim malına kayıyor.

► **Kamil Yılmaz:** Ben kahveye kayıyorum Hocam. Bol bol kahve içtiğim için, rasyonel bir tüketici olarak kahve daha ucuz iken beş-altı aylık kahve ihtiyacımı karşılayacak alım yaptığımı söyleyebilirim.

► **Serdar Sayan:** Peki Kamil, son sorumu soracağım ben izinle. Aslında sen kısmen buna da cevap verdin öbür soruya cevap verirken. Şimdi diyelim seçim oldu. Ne zamansa, diyelim XXX tarihinde oldu seçim ve yeni bir hükümet kuruldu. AKP hükümeti kamuoyu yoklamalarının tahmin ettiği üzere düştü; yeni bir hükümet kuruldu ve sana da Kamil Hocam danışmanlık yapar mısın, dediler. Ne yapmak lazım? Bir tanesini söyledin biraz önce, faizi yavaş yavaş, peyderpey artırmak. Bundan başka ne yapmak lazım? Hani hükümetlerin ilk 100 gün acendaları olur ya. En acil işler neler?

► **Kamil Yılmaz:** Yapılacak gerçekten çok şey var. Bazı partiler ilk 100 günde ne yapacaklarını madde madde açıklıyor. İlk öncelikler ekonomi politikasındaki yanlışlığın bir an önce düzeltileceği konusunda piyasalara çok net mesaj vermek ve ilk politika kararlarını alıp hızla uygulamaya

başlamak. Para politikasında enflasyonla mücadele etmek amacıyla gerçekleştirilecek radikal dönüşümün yanı sıra maliye politikasında da toplam talebin kontrol altına alınmasını kolaylaştıracak para politikasını destekleyici sıkılaşmaya gidilmesi gerekiyor. Ancak bu sıkılaşma, 1990'larda alışık olduğumuz kamu harcamalarında topyekün kesintiler şeklinde olmamalı. Toplam kamu harcamaları azaltılırken özellikle enflasyonla mücadele yüzünden işinden olan bireylere işsizlik sigortasından yapılacak ödemenin de üzerinde doğrudan gelir desteği sağlanmalıdır.

Bir yandan ortodoks anlamda sıkı para ve maliye politikaları devreye girerken diğer yandan da enflasyon beklentilerini daha hızlı aşağıya çekebilmek için heterodoks gelirler politikası uygulaması düşünülmelidir. Enflasyonla mücadelenin bütün yükünü geçmişte olduğu gibi sabit gelirli kesimin taşımasının önüne geçilmelidir. Burada, diyelim yılbaşında yapılacak ücret zamları gerçekleşen enflasyona göre değil de yeni politikayla uyumlu beklenen enflasyona göre yapılıyorsa bunun reel ücretlerde bir düşüşe yol açması kaçınılmaz olacaktır. Aynı şekilde özel sektör temsilcilerinin de doğrudan fiyat değişimlerinde yavaşlamanın sağlanması için kendi bünyesinde kontrol mekanizmasını devreye sokması gerekir. Örneğin enflasyonla mücadele programının açıklanmasıyla birlikte özel sektörün iki-üç aylık

süre için fiyatlarda değişime gitmeyeceğini taahhüt edebilmesi ve bunu da kendi bünyesinde kontrol edebilmesi gerekir. Bu kısa sürede işletmelerin kârları düşebilir ve hatta zarar da edebilirler. Ancak reel ücretler gibi reel kârların da düşmesi enflasyondaki ataleti kırabilmek için gereklidir. Aksi takdirde sıkı para ve maliye politikası uygulamasının yanı sıra reel ücretlerdeki düşüşlere rağmen enflasyondaki ataleti kırmak mümkün olmayabilir. Bu arada özel sektörün fiyat artışlarına aynı hızda devam etmesi kârları artırırken gelir dağılımının daha da bozulması anlamına gelecektir.

Enflasyonla mücadele programının uygulanmasında 2001'de kurulmuş olan ve 2010'da yapılan anayasa değişikliğiyle anayasal nitelik kazanan ancak o zamandan bu yana hiç toplanmayan Ekonomik ve Sosyal Konsey'in etkin bir şekilde devreye girmesi sağlanmalıdır. Konsey toplantıları uygulanacak istikrar politikasını bütün toplum kesimlerinin temsilcilerine anlatmak kadar onların da görüşlerinin nihai uygulamaya yön vermesi sağlanmalıdır. Tam anlamıyla bir toplumsal mutabakatla bir politika seti oluşturulması mümkün olmasa da, enflasyonla mücadelenin yükünü bütün toplum kesimlerinin ortak taşıyacağı yönünde bir anlayışın oluşturulması programın başarısı için çok önemlidir.

Kamu borç stokunun sürdürülebilirliği de uygulanacak politikaların başarısı için önem arz etmektedir. Yıl başında %42 civarında olan kamu borç stokunun milli gelire oranı halihazırda uygulanan popülist politikaların bir sonucu olarak seçimden hemen sonra %50 civarına çıkabilir. Faizlerin uzunca bir süre yüksek seyretmesi durumunda borcun sürdürülebilirliği tartışılmaya başlanacaktır. Uygulanacak sıkı para ve maliye politikaları bu tehlikeyi mutlaka dikkate almak zorundadır. Programın ayarlarının ona göre yapılması gerekir.

Oysa Merkez Bankası 2020'nin sonunda Naci Ağbal'ın yaptığı gibi politika faizini enflasyonun üzerinde tutabilseydi, şu an her şey daha başka olacaktı. TL büyük değer kayıpları yaşamamış, enflasyon kontrolden çıkmamış olacaktı. Uluslararası sermaye girişleri devam edecekti ve Merkez Bankası rezervleri de yüksek olacaktı. Şimdi 20 yıldır iktidarda olan bir parti, tamamen dışarıdan gelen sermayeye bağlı olan politikalarla ekonomiyi yöneten bir parti, son düzlüğe giderken, seçime doğru giderken son yirmi yıldır üzerine bindiği dalı kesti. Yani yabancı sermayeyle ilişkisini kopardı. Bu tamamen kendi ayağına kurşun sıkmak.

► **Serdar Sayan:** Ben de aynen öyle düşünüyorum.

► **Kamil Yılmaz:** Yani o anlamda, ben şunu çok söyle-

dim, Naci Ağbal bugün Merkez Bankası'nın başında olsaydı o politikalarla AKP'nin seçimi kazanma ihtimali yüksekti hâlâ. Ama buradaki asıl konu reel sektörde batık nedir? Bunların bir an önce ortaya çıkarılması gerekiyor. Şanslı olduğumuz bir taraf bankacılık sektörü ve özellikle özel bankalar güçlü durumda. 2001'den farklı olarak baktığımızda faizlerdeki artışın sonrasında yaşanacak batık kredi sorunu dikkate alındıktan sonra bile özel bankalar ayakta duracak kadar güçlü. Kamu borç yükü çok bozulmadan seçim sonrasına geçebilirsek batık krediler sorununu 2001'deki gibi IMF'ye gitmeden çözebilecek durumda. Yeni Merkez Bankası şu anda uygulanan ultra gevşek para politikasından döndüğünü açıkladığı günün ardından bugün içi boş olarak kullanılan liralasma süreci başlayacaktır, yani TL varlıklara yatırım yapmak cazip hale gelecektir. Uluslararası düzeyde de güven veren bir ekonomi yönetimi hızlı sermaye girişine de yol açacaktır. Sermaye girişinin yaratacağı TL'deki değerlenmeyi başlangıçta çok yüksek olan enflasyonun hızla düşürülmesi için kullanmak doğru bir yaklaşımdır. Ancak 2001 sonrası dönemde olduğu gibi TL'nin uzunca bir süre değerli kalmasından mutlaka kaçınılmalıdır. Bir ölçüde küresel düzeyde yükselen enflasyon karşısında merkez bankalarının faiz artışları Türkiye'ye sermaye girişinin 2003-2007 dönemindeki kadar güçlü olmasını engelleyeceği için TL'nin değer kazanı-

mını da kısıtlayacaktır. Ancak, dışarıdaki şartlar ne olursa olsun Merkez Bankası'nın, TL'nin aşırı değerlenmemesi için gerektiğinde döviz alarak piyasalara müdahale edeceğini baştan politika setinin önemli bir unsuru olarak açıklaması gerekir.

Yeni hükümetin, bugünkü popülist politikaları tamamen rafa kaldırmasıyla birlikte enflasyonla mücadele programını da bütün detaylarıyla topluma anlatması gerekiyor. Onun için programın bütün detayları çok önceden tasarlanmalı. Yeni bilgiler elde edildikçe program güncellenmeli ve iktidara gelir gelmez de bütün kamu kuruluşlarından alınacak bilgiler çerçevesinde programa son hali verilmelidir. Uygulanacak yeni para politikasındaki adımları ve sıkı maliye politikasıyla nasıl destekleneceğini halka net bir şekilde anlattığın zaman borç yükü yüksek olsa bile piyasaları bu yükü taşıyabileceğine ikna edebilirsin.

Ancak, programın ilk yılının zor geçeceği konusunda halka net mesaj verilmesi gerekiyor. Yoksa bu kadar yanlış politika uygulamasından sonra sorun olmadığını söylemek enflasyonu bir maliyet ödemedi kolayca düşüreceğini söylemek de hiç gerçekçi olmaz. Enflasyonu aşağı çekmenin maliyeti var. Evet işsizlik olacak demek, reel ücretler düşecek demek. Ama bunun ötesinde başka şeye gerek olabilir mi? Biliyorsunuz, bir ara Bakan Nebati neden

bahsettiğini bilmeden biz heterodoks politika uyguluyoruz, dedi. Enflasyonla mücadele çerçevesinde heterodoks politika nedir? İlk tartışmalar İsrail'de çıktı, hiperenflasyon döneminde. Oradaki konu ülkedeki bütün toplumsal gruplar arasında bir anlaşma olmadan hiperenflasyonu aşağı çekmenin kolay olmaması. Sendikalar, kamu bir de özel sektör olmak üzere üç büyük gruptan söz edilebilir. Bunların temsilcileri bir araya gelip anlaşılıyor. Kamu bütçesini kontrol altına alıp harcamalarını azaltıyor. Sendikalar ücretlerin geçici bir süre dondurulmasını ya da enflasyon altında bir oranda arttırılmasını kabul ediyor; özel sektör temsilcileri de fiyatların geçici bir süre dondurulmasını ya da enflasyon oranının altında arttırılmasını kabul ediyorlar. Yani herkes reel gelirinden bir parça feragat ediyor. Bu açıdan, bizim 1990'de ve 1994'te yaptığımızdan çok daha farklı bir durum. Geçmişte bizim dezenflasyon programlarımızda sabit gelirlilerin ve özellikle kamu sektörü çalışanlarının reel gelirinde ciddi düşüşler olurdu. Bir ölçüde enflasyonla mücadelenin yükünü sabit gelirliler çekti. Artık bu dengesizliğe bir son vermek gerekiyor. Bütün toplum kesimleri enflasyonla mücadelenin yükünü dengeli olarak paylaşmak durumunda. Yani bütün kesimler elini taşın altına koyacak; burada tamamen

siyasi nedenlerle yaratılmış bir enflasyon var. Biz bu enflasyonu tekrar tek hanelere iki yılda çekebiliriz, bunun için özel sektör de, işçiler de gelirlerinden bir parça feragat edecek. Reel ücretler %30 gibi yüksek bir oranda düşmeyecek. Belki %10 düşecek, ama özel sektörün reel geliri de %10 düşecek; böylece dengeli bir şekilde dağılan bu yükü taşımak mümkün olacak. Maliye politikası konusunda ekleyeceğim bir nokta da evet işsizlik artacak, fakirlik daha da yoğunlaşacak, maliye için birçok açıdan kamu harcamalarını genel anlamda azaltmamız gerekecek. Ama sosyal harcamaları arttırmak gerekecek. Covid-19 salgını sırasında bu hükümetin vermektense imtina ettiği doğrudan gelir desteğini enflasyonla mücadele programı sırasında en çok gelir kaybına uğrayan kesimlere vermek zorundasınız.

► **Serdar Sayan:** AKP'nin Covid kapanmalarına rağmen, ortaya çıkan derin yoksulluğa ve çaresizliğe rağmen vermektense imtina ettiği şeylerin verilmesi lazım. Kaynağı da KÖİ projelerinin müteahhitlerine saçılan paralardan bulunabilir.

► **Kamil Yılmaz:** Kamunun bu imkanı yaratacak gücü var. Başka harcamalar da azaltılabilir, en azından kısa vadede. Kamu gerekirse bu harcamalar için de borçlanabilir, sorun olmaz.

Bizim asıl konuşmamız gereken, seçime giderken ve seçim sonrasında ne yapılacak? Çünkü

bu tür tartışmalar muhalefete bir ölçüde fikirler verecek, onların da bu konulardaki görüşlerini somutlaştırmasını sağlayacak. Keşke iktidar da bu fikirlerden yararlanabilse ama son yıllarda iktidarın iktisat politikasına bilimsel yaklaşımı elinin tersiyle ittiğini görüyoruz.

► **Ömer Faruk Çolak:** Bir küçük saptama daha yapayım. Göstergelere baktığımda, biraz önce söz ettiğim para ikamesi ve Merkez Bankası gücüyle ilgili iki kritik tarih var. Birincisi 2010 Anayasa oylaması, diğeri de 2017 Anayasa oylaması ve bana göre her iki Anayasa değişikliği TC-MB'yi güçsüzleştirdi. Dolayısıyla yeni gelecek iktidarın anayasa değişikliğini ciddi biçimde düşünmesi lazım. Demirel'in 1961 anayasası için söylediği cümleyi ben bugünkü anayasaya uyarlıyorum. Rahmetli Demirel derdi ki; 1961 Anayasası Türkiye'ye bol geldi. Ben de diyorum ki 2010 ve 2017 Anayasası Türkiye'ye dar geldi.

► **Kamil Yılmaz:** Kesinlikle katılıyorum Hocam. 2010 sonrası gelişmeler Türkiye'de giderek bütün kararların tek elde toplanmasına yol açtı. Kurumsal erozyonun hızlanmasına yol açtı. Ancak bu yaşadığımız döngü ilk değil. Biz 1960'dan bu yana iktisadi büyüme anlamında 20 yıllık dönemleri arka arkaya yaşıyoruz. Şu anda konuşmamız bitmek üzere, belki başka sefer konuşuruz. O yüzden burada kısaca değineyim: Bizim siyasi kurumlarımızı kökten yeniden düzenlememiz, siyasi

kurumsal reformları uygulamamız gerekiyor. Ne yazık ki onları yapamıyoruz, bundan sonra kendi başımıza yapacağımızı iddia etmek de gerçekçi olmaz. Enflasyon sorununu çözdükten, ekonomiyi istikrara kavuşturduktan ve tabii ki parlamenter rejime geçtikten sonra bizim ne yapıp edip AB üyeliğini tekrar gündeme getirmemiz lazım.

AB'ye üyelik sürecinde AB anayasası olan AB müktesebatının her bir bölümünün açılması ve o bölümde öngörülen yasal, kurumsal değişikliklerin hepsi gerçekleştirildikten sonra kapanması süreci aslında Türkiye için kurumsal, yapısal bir reform sürecidir Hocam. Bunun dışında biz kendi isteğimizle, kendi dinamiklerimizle uluslararası düzeyde rekabet gücümüzü arttıracak yapısal reformları gerçekleştirebilecek bir ülke değiliz. Çünkü yapısal reformlar maliyeti kısa vadede getirisi ise uzun vadede gerçekleşen uygulamalar. Yani emek piyasası reformu mesela kıdem tazminatı reformu hepimizi etkileyecek ama uzun vadede başarısız şirketlerin elenmesine başarılı şirketlerin de büyümesini sağlıyor. Vergi reformu vergi vereni kısa vadede etkileyecek ama gelir dağılımını uzun vadede dengeleyecek. Maliyeti kısa vadede gerçekleşen mikro yapısal reformları bizim siyasetçimizin hayata geçirmesi mümkün değil. Ancak ucunda AB'ye üyelik olduğu zaman siyasetçi de toplum da atılan adımları

bir zorunluluk olarak görecektir ve on yıllardır uygulanamayan, ekonomimizi çok daha dinamik hale getirecek reformlar hayata geçirilebilecek.

► **Serdar Sayan:** Orada AB'nin de aklını başına devşirip, Türkiye'ye yeşil ışık en azından sarı ışık yakma basiretini göstermesi ve şimdiye kadar uyguladığı, Türkiye'ye kapıları kapatan aptalca politikalarından vazgeçmesi için dua edeceğiz.

► **Kamil Yılmaz:** Özellikle Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrasında Türkiye'nin jeostratejik öneminin özellikle AB için çok arttığını düşünüyorum. Demokrasi sorununu çözmüş, dış ilişkilerinde kilit ve yapıcı bir rol oynayan Türkiye'nin, AB'yle yaklaşması daha kolay olacaktır Hocam.

► **Ömer Faruk Çolak:** Kamil Hoca'nın son yapmış olduğu saptamaya çok memnun oldum. Biz

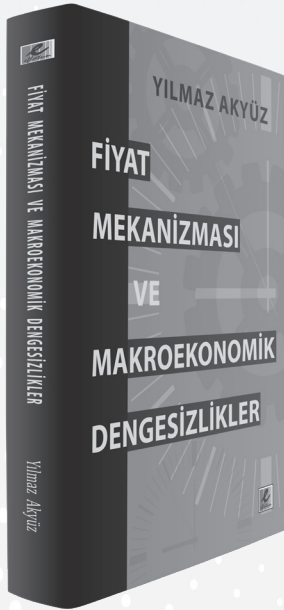
İktisat ve Toplum Dergisi olarak Aralık 2021 sayımızın başlığını "Yeni Çıpa: Avrupa Birliği" koymuştuk.

Kamil Hocam, çok güzel bir sohbet oldu. Katılımınız için çok teşekkür ederiz.

► **Kamil Yılmaz:** Davetiniz ve güzel sohbet için ben de sizlere çok teşekkür ederim hocalarım.

Yılmaz Akyüz

FİYAT MEKANİZMASI ve MAKROEKONOMİK DENGESİZLİKLER

Yılmaz Akyüz

SERMAYE, BÖLÜŞÜM, BÜYÜME

